

Василије Радкић
ФЕЉТОНИСТ ПРОТИВ ТЕОФИЛА

Уредник
Зоран Колунџија

Књигу препоручују
Ратомир Рале Дамјановић
Стојан Ђорђевић
Јован Пејчић
Бранко Летић
Ново Томић

Василије Радкић

**ФЕЛТОНИСТ
ПРОТИВ ТЕОФИЛА**

Роман

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

ПРИСТУП РОМАНУ ВАСИЛИЈА РАДИКИЋА

Роман Василија Радкића *Фелџонисџи њроџив Теофила* чине поглавља која не следе једно за другим континуирано, ни по фабули – фрагментаризованој на епизоде, ни по нарацији – стилизованој у различитим приповедним дискурсима. Али Радкић је овај роман написао тако да та поглавља чине целину која је, дакле, састављена попут мозаика, а пружа потпуну и интерпретативно конзистентну литерарну реконструкцију једног живота.

Реч је о животу главног јунака, новинара Теофила, чији се живот, који је увелико већ прошао, реконструише различитим наративним поступцима: описивањем појединих догађаја, евокацијом егзистенцијалних искустава и извођењем животног биланса. Теофилов животопис Радкић ставља у припадајући друштвено-историјски контекст којим обухвата другу половину 20. века, што поткрепљује одређеним фактографским знацима или алузијама на епоху, на пример на студентску побуну 1968, на распад југословенске државе и друштвене промене после тога. Може се рећи да Радкић при томе тражи, и налази, своју списатељску меру, како у романескној дескрипцији животне стварности, укључујући и друштвено-историјске околности, тако и у артикулацији егзистенцијалног доживљаја (од јунакових емотивних стања до његових медитативних експликација и закључака), уз мање или више

изражено уметничко модификовање и појачања наратије (симболичке и критичке конотације).

Поред јунаковог животописа, допуњеног елементима ужег и ширег друштвеног контекста, Радикић у овај роман уводи и мноштво других ликова, са њиховим животним заплетима и исходима (Теофилови другови из школе и са студија, колеге из редакције, руководиоци, синдикални активисти, случајни пролазници). Нека поглавља садрже подробније развијене епизоде (школска екскурзија, збор запослених, чак и једна импровизација симпозијума на лингвистичке теме).

Колико год да је *Фелџонистѝ ѝроѝив Теофила* роман једног јунака, ово дело је и друштвени роман у којем, дакле, Радикић покушава да пружи подробнију слику једне епохе из наше новије историје, оне епохе коју омеђују студентска побуна 1968, и распад југословенске државе и транзиција. За разлику од других писаца који се баве овом епохом и променама које се могу сматрати прекретницом у нашој новијој политичкој историји, Радикић ову епоху назначује у њеној друштвено-историјској посебности, имајући у виду самоуправљање и тај сегмент епохалног контекста, што је тема коју наши савремени писци, кад описују ту епоху, углавном потцењују.

Романескну наратију Радикић заснива на фабули, а развија интерпретативним поступцима различитим од поглавља до поглавља. Мада у сваком поглављу приповеда друкчије, Радикић није приповедач који преноси тежиште наратије са фабуле на интерпретацију, већ је у сваком поглављу однос међу њима уједначен: интерпретација проистиче из фабуле, од које се никад не удаљава превише, тако да оне увек прате једна другу и добију такве размере да ниједна не потисне ону другу. Осим тога, Радикић наратију развија тако да она никад не запада ни у екстензију, ни у редукцију, већ тече у својим унутарњим сразмерама:

сваки догађај, лик или идеја добија онолико исказа колико је потребно да прими своју семантичку ауру. Тако ће, на пример, бурна 1968. година бити поменута тек узгред, као напомена уз име једне споредне јунакиње романа, Љиље Пепељуге – „чавкасте црнке, шездесетосмашице, која је те чудесне године била у власти опојног демона што, као што се зна, трајаше свега седам липомирисних дана јуна“, што је, у ствари, назнака оног смисла који 1968. година има за Теофила, и по којем ће он памтити тај историјски догађај, а што Радикић, дакле, користи за завршну семантичку артикулацију, којом истиче, наспрам свих осталих, емотивну, рекло би се сетну лирску конотацију у својој романескној евокацији.

Уметничку интерпретацију Радикић развија тако да она у сваком поглављу добија посебну стилизацију, то јест посебан квалитет, што је чини и те како разноврсном. Прво поглавље је у знаку хуморично-сатиричних импликација; поглавље о ђачкој екскурзији и о Теофиловој првој љубави, која ће остати неузвраћена, добија сентиментално-меланхолични тон, а поглавља о синдикалним састанцима и прославама прелазе у бурлескно-карневалску слику света; њима је сродно поглавље о квазилингвистичким разматрањима једног од јунака романа, које је обликовано као пародија и травестија, док је поетичка идеја о прустовском трагању за изгубљеним временом претворена у њену реплику и модификацију, што се може схватити као експлицитно одређење поетике овог романа, утолико што назначује могућност не трагања и налажења „ишчезлог времена“, већ обрнуто: да романескна нарација донесе „брда сачуваног времена“.

Завршне странице романа Радикић је посветио артикулацији јунаковог егзистенцијалног искуства после свега што му се догодило, а о чему је приповедано у тако разноврсним интерпретативним тоновима и ефектима.

Тек на тим страницама постаје јасније какав је романескни лик Теофил. И поред тога што није нимало наметљива инстанција нарације, он је кључна инстанција нарације, и то тако да је отворен за свакојаке интерпретативне индикације, од сатиричних до меланхоличних, од симболичких до критичких. Поврх свега тога, Теофил је биће које не пристаје на компромисно вођење и сагледавање егзистенције, на то да му постојање, кад му је већ дато, некако тече, макар редуковано, но и те како држи до смисла и остварености своје егзистенције, иако му је стварност живота више ускраћивала него омогућавала прижељкивано постигнуће, како се њему баш и догађало у животу: и у љубави, и на послу, и у контактима с другим људима итд. Такав свој животни биланс Теофил не изводи без горчине и жаљења, али и са недвосмисленим увиђањем да је човек биће које је усмерено на друге људе, чак толико да и квалитете постојања остварује тек у корелацији с другима, то јест са њиховим егзистенцијалним потенцијалима којима они обогаћују његов, а ако му то стварност ускраћује, онда може само да призна себи како у времену свог постојања није ни добио ону драгоцену могућност какву су, као што казује Хомер, богови допустили Одисеју, повратнику из великог похода, наиме да има Пенелопу, да њоме зачини своју егзистенцију, што с Теофилом неће бити случај.

Главни јунак Радикићевог романа може себе да упореди с Одисејом тек по контрасту, што он и чини, наравно, резигнирано, уз тихи уздах над егзистенцијалним расплетом какав му се догодио.

Сшојан Ђорђић

ФЕЛТОНИСТ
ПРОТИВ ТЕОФИЛА

I

ПРВИ НОВИНАРСКИ ЗАДАТАК

Теофил је стајао пред зградом чији је улаз био окићен таблама са називима института и завода који су у њој били смештени. Колоне натписа ишле су од подножја зграде све до изнад улазних врата.

Тражећи Институт за савремену антропологију и питања фауне – у овом часу започињао је своју професионалну каријеру – редом чита називе института... Чега све ту није било, један поред другог: Институт за проблеме малолетника; Институт за гранична психолошка стања; Институт за унапређивање производње и узгоја пилића брзорастућих сорти, а потом изнад њега Институт за превенцију алкохолизма и реанимацију алкохоличара, са саветовалиштем за активисте Удружења Млекољупци (четвртком); Институт за истраживање музичке традиције Поморавља, са Одељењем за Мрчајевце – Теофилу је све већ помагло играло пред очима, али је наставио да чита: Завод за савремену фонологију и примену фонолошких метода (брзалице) у лечењу последица билингвизма и стеченог муцања (неки писац графита је ово „муцање“ преобратио у „туцање“); затим Институт за хуморологију (феномене смеха); Институт за заваривање (лецну се истог тренутка јер је прочитао Институт за заваривање); Завод за лепкове; Завод за лекове; Институт за развој синдикалне

мисли и напредне радничке штампе; Удружење пчелара – Прополис (неко је злобно преправио у Пропалис); Завод за болести абдомена и упоредне књижевности; Институт *Никола Пуџин* (у магновењу схвати да је, покушавајући да убрза пречитавање назива института, почео да их спаја); додуше – паде му на памет – тих месеци се много говорило о фузији научних установа, али није имао снаге да се враћа и проверава да ли их је он већ фузионисао, и настави да чита: Институт туризма са Одељењем за развој планског (планинског? планинарског? Хм...) туризма; Институт за ономастику (неко је дописао натегнут графит „оно мастика – ово брља“); Институт за млинарство и млекарство (Млинмлек); Институт... коначно: за савремену антропологију и питања фауне...

Теофил одахну – најзад се ослободио зебње да се никада неће извући из лавиринта института и завода. По његовој процени, остало је још неких десетак табли са непрочитаним називима и он реши да, кад заврши службени новинарски задатак код зоолога, иако то нема неки посебан значај, обавезно прочита и наслове осталих научних организација.

Не без треме, ступи у зграду многобројних института. А онај који га је занимао – Институт за савремену антропологију и питања фауне налазио се на трећем спрату. Био је то његов први новинарски задатак, нека врста професионалне иницијације.

Ходницима, са многобројним вратима и плочицама са угравираним називима института на њима, промицали су ужурбани и замишљени и расејани житељи научног Вавилона, који су различитошћу стилова одевања и понашања – у распону од строге класике до разбарушености и беневоолентне опуштености – можда и најуверљивије одсликавали све богатство научних области и методолошких приступа, са бескрајно сложеним питањима својих струка.

– Крис! Криско!

Теофил је могао очекивати да га тим именом пре позове неко у џунгли него овде, у једном готово надстварном, нематеријалном свету. Окреће се у правцу дозива и на месту предвиђеном за необавезну институтску конверзацију – вероватно сасвим ретку, као какво егзотично биље – на једном проширењу, са неколико накорњачених фотела из епохе мезозоика и масивном огласном таблом на зиду – угледа четири особе. Муњевитом методом елиминације – три непозната (икса) из два бинарна скупа институтских чланова, он математички прецизно маркира означитеља, који га је повиком *Криско* тако непогрешивозначио. Један од преживелих диносауруса, цимер из бруцошке собе у Студентополису – Ранко Ђулајић, у раностудентском жаргону Ранкић, па Ранке, Раки, а у свим варијантама Ђуле. Речју, пред њим је стајала *кука*.

– Ђе си, куко!

– Ти си, куко?

И тек кад се атавистички, племенски фолклор окончао – који у овим просторима обавезно проваљује при изненадним сусретима пријатеља и познаника, са ммм-љубљењем, улетањем у загрљај, измицањем и поновним падањем у загрљајни клинч, те рукотресом и намештањем рамена, које од шачног излива усхићења постаје дефинитивно ишчашено, затечени анфас успео је да реконструише значење одигране сцене: срили се некадашњи цимери из Студентополиса...

Заменивши привремену забезекницу хроничним дубокоумљем и помешавши га са нешто истинске ганутости, па и тугаљивости пред тек виђеном сценом, анфас изненада добија циничан израз, извињава се што мора да иде, креће, али натрашке, како несмотреношћу не би нагазио пертлу малопређашње конверзације.

– Али, морате признати, ддр-раги мла-ади колега, да је

тема веома, веома *ѝрофокаѝиифна*... – наклони се још једном, начини неку смушену пируету и отперја низ ходник.

– Тема је колосална, мега-хит професоре! – на самом завијутку ходника профу стигоше Ђулетове речи, на шта прималац поруке – не окрећући се, двапут стригну шакицом у пределу уха: Бај, баај....

– Ко ти је овај *симѝаѝомаѝични* декица-зекица? – упита Теофил.

– Саветник у Институту за савремену антропологију и питања фауне и спољни сарадник нашег института.

– Запослен си у институту? У ком? Раки, мајсторе – па ти си научник!

– Радим у Институту за гранична психолошка стања. Бавимо се феноменима с *ону сѝрану* реалног – наставио је.

Ех, наш потуљени Ђуле, не знам да ли је баш сасвим *ѝоваѝао* и феномене с ове стране реалног – кљуцао је у Теофиловој глави скептични део коре великог мозга, и док му је некадашњи цимер објашњавао поље рада, улогу, значај, планове и започете пројекте његовог института, он је већ меланхолично лутао Студентополисом, ослушкујући шуштање сувог лишћа успомена.

Пред њим се опет начас беше раскрилио болно-чежњиви хербариј студентских дана, који су му сада, две године након напуштања Студентополиса, изгледали као давна, дивна прошлост. У дубини слике помаља се сцена: први павиљон, соба на петом спрату, негде при дну тунела, као што је и овај ходник у институтској згради. Ентеријери већине надлештава у које је разним пригодама улазио, одливак су баш тог – домског ходника-тунела – машта наших архитеката није баш богзна како расцветана – али зашто увек тако мрачан и бедан кад је оригинал онако бајослован! Да, такав сјајан, препун чудесних сусрета, сцена, ликова, предмета, звукова, гласова, једна надреалистичка бина и сценографија, као онај тунел кроз који бескрајно

пропада Керолова *Алиса у земљи чуда*. У његовој свести је заувек похрањен такав запис домског ходника. Јасно је: не архитектура, већ људи чине дух једне грађевине. Дух – оно изнутра, људско, оплемењује форму.

Теофил се с уживљеношћу уноси у прву слику из албума. Зашто се баш њом отвара нестало време? Па, природно, она има значење новог приступа, преокрета, малтене и епифаније. Символика почетка. *Нова година корача и куца на њрозоре наше...* Пет бруцоша у петокреветној соби на петом спрату студентског ухлебља ишчекује лицидерско позориште среће. По неком закону селекције, ниједан од петорице нема сталну девојку и то је тај осећај уклетости који никакав алкохол не може да затоми; пијани су много пре поноћи, пре смене старе и нове године, те наивне варке да ће нова бити боља, којом покушавамо да доскочимо времену. А зашто га не пустимо да једноставно пролази тако, без мере и рачуна, као што пада снег? Можда би то било решење...

Излазе на терасу – снег веје, четинари између павиљона огрнути белим кабаницама и украшени разнобојним сијалицама – цео крајолик се претворио у мотив велике, прешећерене новогодишње честитке. У тишини претпразничке вечери чује се звонак кикот – поред павиљона пролазе три девојке и два младића. У том часу, нагнути преко ограде терасе, петорица бруцоша сложено повраћају – садржај пошкропљује (да ли намерно или случајно? – правничко питање умишљаја), али са ове временске удаљености сасвим неразмрсиво и без значаја за групицу срећно укомпонованих у амбијент новогодишње честитке.

– Педери, манијаци, психопате, знам која сте соба, педерског вам оца, не гасите свјетло, да вам оца очина у пркно! – по изговореним таутологијама могло би се закључити да младић свој бес успешно каналише на вербални колосек, али девојке га схватају озбиљно.

– Смири се, Цики, молим те! – преклињао га је женски глас, пун еротизирајуће женске беспомоћности; фрајер је почео да броји терасе на павиљону, прво вертикално, па хоризонтално, као да тражи слово у укрштеници, и кад је успео да тачно лоцира собу петорице педера, издао је заповест:

– Пазите само да не утуле свјетло, да се јаде не скрију у помрачину, показашу им манијачког оца!

– Ух, доста, говнару! – био је то Неотин глас; тај са Неотиним гласом улетео је у таутолога, обојица су пали и превртали се, клали се у снегу као две мачке. Сви смо се окренули: нашег цимера Неоте није било на тераси. Изгледало нам је несхватљиво да је могао тако брзо стрчати са петог спрата; било је вероватније да је одатле једноставно скочио право на мамлаза који нас је сместио међу педере и манијаке.

– Убиће Неоту! – ратни поклич просто је поцепало идилу новогодишње вечери. Топот четворице сјурио се брзином муње низ пет спратова. Улетели смо у фрајере док нас је урлањем са тераса бодрило друштво оних што нову годину дочекују без *џура*, као и ми. Фрајери почеше да се повлаче; што је било најперверзније, њихове девојке су их штитиле у одступници. Теофил је од све оне вреве однекуд запамтио да је Неота несносно урлао на једну од девојака:

– Склони се, силоваће те! Склони се, бре...

Тек тад смо загледали Неоту. Био је рашчупан, лица ишараног модрицама, један рукав на џемперу био му је откинут. Теофил се сећао још једног детаља, баш зато што се никако није уклапао у слику хероја: био је задихан, борио се за ваздух, није могао ни речи да каже. Али, Теофил тада о таквим детаљима није имао кад да размишља – сви су навалили да Неоту тапшу по раменима, дотеривали су му одећу и уређивали рашчупану косу. Само је један од цимера – изгледа баш наш добростиви Ђуле, казао:

– Човече, кад си се пре сјурио доле? Помислио сам да си скочио!

– Па и јесам! – одговорио је шеретски Неота, и тај тренутак циничног хумора, тад у сулудој новогодишњој ноћи, изгледао је као залог наше надмоћи, који нам је помогао да надрастемо бедни реализам тренутка у коме смо се обрели.

Ускоро је група растурених идиличара нестала у правцу Земуна; снег који је бивао све гушћи, уткао их је тек као детаљ у мутну таписерију сна или мамурлука, према којој су још дуго пловили наши узвици:

– Уа, пизде! – фрајери су добро знали на кога се то односило. У том тренутку осетили смо како ће *они* морати да полочу мно-о-о-го више алкохола него ми – не би ли се повратили из стања покуњености у друштву својих мачака.

У том тренутку све је наткрилио промукли глас из оближње Хале спортова, појачан хиљадама вати: *Baby, come back...* Планетарно славље је почињало...

* * *

Исте те године – која је непогрешиво наступила нека два сата након туче у којој је Неота вратио достојанство нашем бруцошком дочеку нове године – Теофил је средином августа навратио у Студентополис и био је просто пресечен аветињском, пустињском атмосфером која га је дочекала. Тек сутрадан је срео једног познаника, једног од оних лешинара који се целог лета мрцваре у студентској гајби јер им је ту удобније него у њиховом реалном свету, и уверивши се да није реч о фатаморгани, позвао га на пиво. Седели су пред *Цакарџиом*, кафаном страховито опустелом у то невреме када су студенти били на распусту. Покушавали су да из сећања на дане који су прошли ишчачкају нешто што ће их тргнути из вреле летње ома-

ме. Познаник тад изненада рече – као да је најзад нашао *сйварну* тему:

– Јеси ли ти знао оног, како га зову, оног – Неоту, знаш онај – па чекај, зар он није био твој цимер?

– Да, Неота... – климне Теофил главом.

– Сигурно си чуо шта је било с њим?

– Не знам. Шта?

– Скочио са петог спрата болнице. Кроз прозор!

Теофил начас помисли да он то већ зна. И да је то што је кроз прозор, а не са терасе – како је стварно било – нека грешка. Али, као да је желео да предупреди свако Теофилово питање, познаник, уз уздах, саже причу на основни сиже:

– Изгледа да је тако млад имао ону... знаш... најтежу болест. Чак је, што је најтужније, изгледа умислио. Стално је тражио да му доктор каже *исйину!* – Одакле му тај надимак Неота? И шта би то могло да значи? – упитао је саговорник.

– Ах... – рече Теофил, смешећи се. – И мене је то дуго мучило. Ту нам етнографија може бити од помоћи – тамо се јавља Наод – исправно, по правопису, Наход. Митско име за *нахоче*, остављено / нађено дете. Предодређено да пати – чак га не могу усрећити ни специјализоване институције које је савремена цивилизација основала за бригу о остављеној новорођенчади. Иза митског приступа наравно може се, као и увек, прозрети сасвим рационалан, прагматичан циљ – изгледа да је у тим архајским, митским временима, кад се још живело у некој врсти хорде или епске заједнице, чување и подизање деце било организовано на нивоу колективитета, групе, заједнице. Проблем настаје са индивидуализацијом јединке и зачињањем савременог, моногамног брака. Последица тога је, бар у првој фази, био релативно чест случај родитељског напуштања детета. Митска свест је прибегавала типичним митским сред-

ствима решавања овог проблема. Чин родитељског *йриір-љења* остављеног, напушеног новорођенчета изузетно се високо вредновао у митској етици и етичким законима, који су тада имали много већи степен обавезности него данас. Они су једноставно представљали неформализовани закон, кодекс понашања, често ригиднији и обвезатнији него данашњи писани, формализовани закони. Отуда у нашој традицији, усменим песмама и причама – прихватити и подићи находа сматрало се изузетним чином. С друге стране, наводи у епској традицији увек су израстали у велике ликове, јунаке, владаре и друге носиоце престижа и достојанства, што је био веома суптилан начин да се и тим средствима мотивишу његови одрасли чланови да пригрле одбачено створење. Ипак, ја бих пошао у другом правцу држећи се, такође, једне велике цивилизацијске парадигме. Наиме, кад се мало дубље загледамо у структуру самог антропонима, неизбежно ће нам се наметнути упута на антику, заправо на грчки вокабулар. *Нео* на грчком означава ново, дакле – *Новоџа*, јеси ли неког таквог познавао?

Колега је одмахнуо главом.

– Било је Новака, Нова, чак и Новица, али ниједан Новота!

– Можда га међу тим ликовима треба тражити! – каза Теофил.

Остатак пива попили су ћутећи. Теофил је морао већ истог дана да иде – враћао се у завичај.

– Ма, зајеби! – отхукнуо је познаник уместо поздрава, док су одлазили сваки на своју страну – Теофил на аутобуску станицу, а другар у трећи павиљон.

* * *

Сад Теофил седи са бившим цимером Ђулетом усред највеће збирке *инсџиџуџа* у земљи. Све што му је за ово

време цимер имао да каже, односило се на рад Института за гранична психолошка стања и могло је представљати образац успешне промоције фирме.

Било је толико очигледно да су сећања на време проведено у Студентополису готово сасвим избрисана из Ђулетове меморије – просто се видело да му је важно једино ово *сада*.

– Па, прошлост је безвредна, као паре које више нису у оптицају: оне залуђују само откачене нумизматичаре – беше ли то мисао једног нашег познатог афористика. Ти људи могу сваку ситуацију преокренути својим вербалним вратоломијама!

Теофил се пита како је неко ко тако једнодимензионално види свет, као његов бивши цимер, могао студирати психологију – науку душе, која је и њега толико привлачила. Психологија је била његова прва неостварена *љубав*. Али, као што се то дешава код жарке заљубљености, он се у последњем тренутку предомислио и, уместо заказаног рандеса код Ректората, продужио је још коју десетину корака Васином улицом, заобишао предмет своје прве љубавне опсесије и *венчао се са јосићкицом Филолојијом*.

Теофил изненада застаје, гледа растресено, с неверицом у саговорника и, као искусан центарфор, улеће у празан простор:

– Мени то већ на други поглед изгледа откачено, то Институт за гранична психолошка стања... Мора да се страховито трудиш. Данас кад је, бар на нашим просторима, наука тек закукуљено шарлатанство, ово твоје ми изгледа баш као опсена на куб. Чиста *колизија илузија* – старо другарство ми дозвољава да се послужим овим *обријом* незаборавне иконе из Студентополиса, становитог Светозара Свете Киркегора!

– Ниси у току! – Ђуле се беше у међувремену повратио од удара шок-реченице. – То је данас моћна, колосална